

Островський С. О.,
кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри забезпечення державної безпеки
Київського факультету
Національної академії Національної гвардії України

ОСНОВНІ ЗМІНИ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА ВІДПОВІДНО ДО КОДЕКСУ З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА

MAIN CHANGES IN THE BANKRUPTCY PROCEDURE UNDER THE CODE OF BANKRUPTCY PROCEDURE

У цій науковій статті здійснено аналіз окремих положень Кодексу з процедур банкрутства. Аналізуючи зміст указанного кодексу, запропоновано виокремити такі зміни щодо банкрутства загалом та процедури банкрутства зокрема. Акцентовано увагу на нововведеннях, які запроваджуються під час порушення справи про банкрутство.

Ключові слова: банкрутство, провадження про банкрутство, кредитор, боржник, Кодекс з процедур банкрутства.

В данной научной статье осуществлен анализ отдельных положений Кодекса по процедуре банкротства. Анализируя содержание указанного кодекса, предложено выделить следующие изменения по банкротству вообще и процедуры банкротства в частности. Акцентировано внимание на нововведениях, которые вводятся при возбуждении дела о банкротстве.

Ключевые слова: банкротство, производства о банкротстве, кредитор, должник, Кодекс по процедурам банкротства.

In this scientific article an analysis of certain provisions of the Code of Bankruptcy Procedures has been made. Analyzing the content of the specified code, it is proposed to distinguish the following changes regarding bankruptcy in general and bankruptcy proceedings directly. The emphasis is placed on the innovations introduced in the course of bankruptcy proceedings.

Key words: bankruptcy, bankruptcy proceedings, creditor, debtor, Code of bankruptcy procedures.

Реформу системи банкрутства визначено в Україні серед пріоритетних, зокрема Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», Коаліційною угодою, Програмою діяльності Кабінету Міністрів України та Планом законодавчого забезпечення реформ в Україні.

Відповідно до положень Плану передбачається досягнення вдосконалення процедур банкрутства, зменшення строків провадження у справах про банкрутство; забезпечення істотного поліпшення умов ведення бізнесу в Україні за тими напрямками, що враховуються Світовим банком та Міжнародною фінансовою корпорацією під час складання рейтингу «Doing Business», маючи за стратегічну мету входження України до провідної двадцятки країн світу за умовами ведення бізнесу; забезпечення рівних прав та можливостей для однакового захисту всіма кредиторами боржника своїх законних інтересів у процедурі банкрутства; зменшення можливості зловживань у процедурах банкрутства.

Проблема полягає в тому, що наявне регулювання процедур банкрутства все ще дає змогу боржникам ухилятися від виконання своїх зобов'язань перед кредиторами, процедури банкрутства є надто тривалими та не досить ефективними, а процедура продажу майна не завжди дає змогу продавати майно боржника за найвищою ціною та не забезпечує надійну захищеність права власності покупця. Це робить вітчизняний ринок неконкурентоздатним у глобальній боротьбі за фінансові ресурси, а права кредиторів незахищеними.

У зв'язку з цим, згідно з дослідженням Світового банку «Ведення бізнесу 2018» («Doing Business 2018») [1], Україна за показником «Врегулювання неплатоспроможності» залишається на вкрай низь-

кому 149-му місці, хоча у «загальному заліку» посідає 76-е місце.

За оцінками експертів ухвалення цих змін дасть Україні можливість суттєво підвищити ефективність процедур банкрутства та піднятися в рейтингу Doing Business на 81 пункт за компонентом (із 149-го на 68-ме місце) та на 9 позицій у загальному рейтингу. Для порівняння: за останні 3 роки Україна спромоглась сукупно піднятися лише на 7 позицій у загальному рейтингу Doing Business.

Головними причинами, через які Україна посідає аж 149-е місце, є:

1) занадто тривала процедура в Україні – 2,9 року (Східна Європа та Центральна Азія – 2,3 року; розвинуті країни – 1,7 року). Краща країна – 0,4 (Ірландія);

2) висока вартість процедур банкрутства в Україні – 40,5% від вартості майна боржника (Східна Європа та Центральна Азія – 13,1%; розвинуті країни – 9,1%). Краща країна – 1,00 (Норвегія);

3) низька ефективність процедур банкрутства в Україні (індекс стягнення /центи на долар/) – 8,9 (Східна Європа та Центральна Азія – 38; розвинуті країни – 71,2). Краща країна – 93,1 (Норвегія) [2].

Отже, звернення до суду з метою врегулювання неплатоспроможності в Україні залишається вкрай неефективним.

Таким чином, без підвищення ефективності процедур банкрутства досягнення більш суттєвих результатів у покращенні інвестиційної привабливості вітчизняного ринку та забезпеченні легкості ведення бізнесу в Україні є неможливим.

18 жовтня 2018 року Верховна Рада України прийняла Кодекс України з процедур банкрутства

(надалі – Кодекс), який набирає чинності через шість місяців з дня його офіційного опублікування. З моменту набуття чинності Кодексу втрачає чинність Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Окрім зазначеного нормативно-правового акта, процедура банкрутства регламентована такими кодексами: Цивільним кодексом України; Господарським кодексом України. А також законами України «Про господарські товариства» та «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» тощо.

Необхідно зазначити, що за чинним законодавством банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Суб'єктами банкрутства не можуть бути відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо).

За новим законодавством (Кодекс України з процедур банкрутства) банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Відповідно, законодавець у наведену дефініцію вводить: 1) способи відновлення платоспроможності; 2) уточнює, що у Кодексі наведений процесуальний порядок погашення грошових вимог; 3) акцентує увагу на вигляді вимог кредитора – у грошовій формі. Проте це несуттєво впливає на загальний зміст розуміння банкрутства.

До основних змін у процедурі відновлення платоспроможності або визнання банкрутом юридичних осіб можна віднести новий порядок призначення арбітражних керуючих у справі (розпорядників майна, керуючих санацією або реструктуризацією, керуючих реалізацією та ліквідаторів), здійснення авансування винагороду арбітражному керуючому до подання заяви до суду, компенсацію витрат на процедуру та винагороду арбітражному керуючому до задоволення вимог кредиторів, скорочення деяких процесуальних строків, а також реалізацію майна боржника на аукціоні через електронну торгову систему (Prozorro) [3].

Ефективність цих нововведень законодавства буде перевірено практикою, але в будь-якому разі перераховані зміни загалом мають позитивно вплинути на процедуру відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Кодекс не передбачає «спрощеної процедури» банкрутства юридичної особи, яка нині врегульована статтею 95 Закону. Так, за чинним Законом юридична особа, що ліквідується за власним рішенням, у разі недостатності майна для задоволення вимог кредиторів у процесі ліквідації одразу визнається банкрутом з одночасним відкриттям судової лікві-

даційної процедури. Причому за нормами Закону обов'язки ліквідатора можуть бути покладені судом на голову ліквідаційної комісії (ліквідатора) незалежно від наявності у нього статусу арбітражного керуючого [3].

Скасування «спрощеної процедури» призведе до значного здорожчання процедури банкрутства юридичних осіб, які самі вирішили припинити діяльність, але мають непогашені борги перед кредиторами, які перевищують вартість майна таких юридичних осіб-боржників. У зв'язку з цим кредитори такого боржника отримають значно менше, оскільки за рахунок реалізації майна боржника насамперед буде компенсовано витрати на саму процедуру банкрутства та винагороду арбітражному керуючому. Крім того, така процедура триватиме довше порівняно з процедурою в порядку ст. 95 Закону [3].

Крім того, Кодекс впроваджує інститут саморегульованої організації арбітражних керуючих на національному та регіональному рівнях. Усі арбітражні керуючі з моменту створення такої організації стають її членами, що не узгоджується з принципом добровільності вступу до громадських організацій. Створення та діяльність цих організацій має бути забезпечена Міністерством юстиції України. Вважаємо, що практика врегулювання Міністерством юстиції України організації самоврядування самозайнятих осіб не є ефективною та призведе до більш жорсткого контролю за діями арбітражних керуючих та нівелюватиме принцип незалежності їхньої діяльності [3].

Головною новелою Кодексу, беззаперечно, є впровадження інституту відновлення платоспроможності фізичної особи та визнання фізичної особи банкрутом, незалежно від того, чи була така особа підприємцем, чи ні. Такий інститут вже давно існує в інших розвинутих країнах, зокрема і ЄС. Так, для простих громадян, які мають єдину квартиру або житловий будинок, наданий банку в забезпечення кредиту в іноземній валюті, ці норми життя не спростять. Кодекс передбачає досить неоднозначні підстави для звернення до суду із заявою про відкриття провадження про неплатоспроможність фізичної особи, та, крім того, обов'язковим для фізичної особи є авансування витрат арбітражного керуючого у сумі, що натеper становить 27 615 грн. Ця сума постійно збільшуватиметься разом зі збільшенням прожиткового мінімуму. Тобто малоімовірно, що громадяни, які не можуть здійснити щомісячні платежі в іноземній валюті по кредиту на квартиру, зможуть одразу сплатити умовно одну тисячу доларів США для порушення щодо них процедури банкрутства, причому в цій процедурі залишається можливість реалізації їхньої квартири. Сама процедура досить витратна та тривала, незважаючи на встановлений у кодексі строк у 120 днів з моменту відкриття провадження на прийняття рішення про затвердження плану реструктуризації або визнання боржника банкрутом та відкриття процедури погашення боргів.

Новий Кодекс надає більше можливостей для заможних фізичних осіб, позичальників або поручителів

по кредитах на значні суми, як, наприклад, поручителів по кредитах юридичних осіб, які за рахунок продажу майна значно меншої вартості, ніж сума кредитів, зможуть списати більшу частину боргу [3].

Розпочати процедуру банкрутства фізичної особи за новим Кодексом може виключно сам боржник, подавши відповідну заяву до суду, що є скоріше плюсом для боржника. Кодекс передбачив підстави для такого звернення:

– мінімальна сума заборгованості, яка натеper становить 111 690 грн;

припинення виплат по кредиту або інших планових платежах упродовж двох місяців;

винесення у виконавчому провадженні постанови про відсутність у фізичної особи майна, на яке можна звернути стягнення;

існування інших обставин, які підтверджують те, що у найближчий час боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі [3].

Висновки. Аналізуючи зміст вказаного кодексу, ми дійшли можливості виокремити такі зміни щодо банкрутства загалом та процедури банкрутства зокрема.

По-перше, вперше запроваджено інститут банкрутства фізичних осіб. Провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи або фізичної особи-підприємця може бути відкрито лише за заявою боржника.

Кодекс встановлює підставами звернення: мінімальну сума заборгованості, яка натеper становить 111 690 грн; припинення виплат по кредиту або інших планових платежів упродовж двох місяців; винесення у виконавчому провадженні постанови про відсутність у фізичної особи майна, на яке можна звернути стягнення; існування інших обставин, які підтверджують те, що у найближчий час боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі.

Крім того, Кодекс надає право суду за вмотивованим клопотанням боржника та інших учасників провадження у справі про банкрутство виключити зі складу ліквідаційної маси майно боржника, на яке, згідно із законодавчими актами України, може бути звернено стягнення, але воно є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника та його сім'ї.

Відповідно, виділено випадки, коли боржник може скористатися правом звернення до суду із заявою про банкрутство, зокрема, коли є загроза неплатоспроможності, а також встановлено випадки, коли громадянин зобов'язаний звертатися до суду.

Кодекс передбачає досить неоднозначні підстави для звернення до суду із заявою про відкриття провадження про неплатоспроможність фізичної особи, та, крім того, обов'язковим для фізичної особи є авансування витрат арбітражного керуючого у сумі, що натеper становить 27 615 грн. Ця сума постійно збільшуватиметься разом зі збільшенням прожиткового мінімуму. Сама процедура проводиться у строк 120 днів з моменту відкриття провадження на прийняття рішення про затвердження плану

реструктуризації або визнання боржника банкрутом та відкриття процедури погашення боргів.

Щодо наслідків для фізичної особи закриття провадження у справі про банкрутство, то і тут не обійшлося без казусів. Зокрема, фізична особа не звільняється від подальшого виконання вимог кредиторів після завершення судових процедур у справі про банкрутство та обов'язку повернення непогашених боргів щодо:

1) відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян;

2) стягнення аліментів;

3) інших вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи.

Таким чином, наприклад, за договорами поруки особа не звільняється від взятих на себе зобов'язань.

Також протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом ця особа має зазначати цей факт під час реєстрації як фізична особа-підприємець. Окрім цього, протягом зазначеного строку фізичні особи, визнані банкрутом, не можуть займатися незалежною професійною діяльністю як адвокати, приватні нотаріуси, арбітражні керуючі, приватні виконавці тощо. Остання заборона фактично є неконституційною і порушує права громадян на працю.

По-друге, введення в дію нового порядку призначення арбітражних керуючих у справі, а також введення обов'язкової участі арбітражного керуючого у справі про банкрутство, здійснення авансування винагороди арбітражному керуючому до подання заяви до суду. Безпосередньо грошову винагороду арбітражного керуючого у справі про банкрутство визначено в розмірі:

1) п'яти мінімальних заробітних плат за проведення процедури реструктуризації боргів боржника та трьох мінімальних заробітних плат за проведення процедури погашення вимог кредиторів;

2) п'яти відсотків від стягнутих із третіх осіб на користь боржника грошових коштів та трьох відсотків від вартості реалізованого майна у процедурі реструктуризації боргів боржника або погашення вимог кредиторів.

По-третє, продаж активів юридичної особи боржника через електронні аукціони. Очікується, що завдяки електронному аукціону активи боржників продаватимуться за конкурентною ціною, що, своєю чергою, збільшить ефективність корпоративного банкрутства. Всі нюанси проведення аукціону погоджуються з кредиторами перед початком аукціону, якщо сторони не дійшли згоди, то ці нюанси вирішує суд. Якщо майно боржника не було куплено на аукціоні з першої спроби, то стартова ціна на повторному аукціоні може бути знижена, але лише за погодження кредитора. Крім того, кредитор має право придбати майно за стартовою ціною за рахунок погашення боргу.

Отже, Кодекс України з процедур банкрутства є необхідним кроком для розвитку як правової системи нашої держави в цілому, так і її окремих складників, що забезпечується створенням нових інститу-

тів права, котрі покращать процедуру банкрутства юридичних осіб, та створить інститут відновлення платоспроможності фізичної особи та визнання фізичної особи банкрутом. На нашу думку, загалом

Кодекс не має суттєвих недоліків, але потребує вдосконалення положень та прийняття цілої низки законодавчих актів, які створять механізми для врегулювання суперечливих питань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ВБ 2019. Показатель благоприятности условий ведения бизнеса. URL: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#resolving-insolvency>.
2. Пояснювальна записка до проекту Кодексу України з процедур банкрутства. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63518.
3. Кодекс з процедур банкрутства. Чого очікувати від набрання ним чинності? URL: <https://www.kkap.com.ua/ua/new/publikaczii/novosti/kodeks-po-proceduram-bankrotstva.-chego-ozhidat-ot-vstupleniya-v-silu.html>.